

Бранко Лазић

Светлана Пејић: МАНАСТИР ПУСТИЊА

Републички завод за заштиту споменика културе – Београд и Завод за заштиту споменика културе - Ваљево, Студије и монографије 14, Београд 2002.

Монографија манастира Пустиње – напoкoн...!

Манастир Пустиња, саборно са нама, након много времена и ишчекивања, дарован је једном доличном публикацијом, какву и заслужује ово драгоценo добро српске националне баштине, официјелно категорисано као споменик културе од великог значаја.

Пустиња је, имајући у виду вишедеценијско постојање и рад не само ваљевских, него и републичких установа заштите културних добара, као и других сродних институција, стрпљиво чекала и смирено дочекала монографију као научну верификацију и презентацију својих културно-историјских вредности. Студија, после почетних одељака (*Увод и Историографија*), садржи четири основне целине: *Историја, Архитектура, Зидно сликарство и Иконе*, у којима су, на утемељен и прегледан начин, констатоване, анализиране и синтетизоване историјско-уметничке појаве и чињенице од значаја за манастир, сагласно методама и релевантним спознајама савремене историје уметности. Поред закључног текста о месту Пустиње међу црквама исте епохе, подразумевајућег научног апарата: хронолошке библиографије и општег регистра, као и резимеа на енглеском језику, књига је обогаћена изузетно вредним прилогом – Каталогом живописа, са графичким илустрацијама, који омогућава изванредно лак и врло детаљан увид у ансамбл живописа у Пустињи.

У складу са императивима научних истраживања и усвојеним методолошким обрасцима, аутор монографије региструје и суверено разматра како поуздане историјске изворе и конкретну уметничку фактографију, тако и бројне непознанице, недоумице и недоречености наслеђених резултата и литературе, проистеклих из претходних напора у обради манастира Пустиње. Расветљавање вредности и значаја Пустиње, као реалан професионални изазов и примарни истраживачки циљ, условило је вишегодишњи теренски рад, евидентирање и критичко преиспитивање постојећих сазнања, а, нарочито, и доследну примену компаративног поступка за комплексно, аргументовано и

зрело сагледавање колико целине, толико и сваког елемента манастирске цркве, било да је у питању архитектура, фреско сликарство, иконопис или црквени мобилијар.

Поштујући нужност свеобухватног пресека историјских оквира из времена обнове Пећке патријаршије, утврђивања теолошко-идејне подлоге и непосредних уметничких достигнућа, аутор је предочио доминантне услове и појединости од утицаја на склоп, карактеристике и датовање католикона Пустииње, чији је ктитор, око 1600. године, био јеромонах Јоаким. Архитектура манастирске цркве, посвећене празнику Ваведења Богородичиног, презентована је у свим њеним сегментима: од, данас непостојећег, трема, преко припрате са звоником, до наоса и олтара са зиданом иконостасном преградом, укључујући функционалну и пропорцијску анализу простора, замисли, на жалост, неидентификованог протонеимара, као и порекло непознатих неимара. Такође, евидентно је минуциозно посматрање комплетног зидног сликарства, из 1622. године, изведеног ктиторством игумана Јанићија Битојевића, по свим деловима архитектонског платна, са формулисањем иконографских и програмских параметара, дефинисањем стилских одлика и утврђивањем покрета уметника, тј. радионице епирских сликара Јована и Николе. Најзад, заокруженој целини доприноси и поглавље о иконама, како са првобитног иконостаса и са иконостаса из XIX века, тако и о малобројним појединачним, целивајућим иконама.

Уважавајући базични квалитет монографије која у целости нуди студиозне податке и разложно сецирање од градње, преко измена, до данашњег садржаја и стања храма у Пустиињи, могу се, истина у мањој мери, приметити и одређени пропусти у овој публикацији. Најпре, као што је у јавности већ уочено за припрату дозидану у XIX веку, књигом нису обухваћени поједини историјски извори, односно постојећа и релативно лако доступна архивска грађа која умногоме може допринети потпунијем, документованом и тачнијем сагледавању токова и промена на манастирској цркви. Потом, чини се да у појединим случајевима, поред ауторског општег описа и коментара, недостају и транскрипције старословенских фреско написа, нпр. ктиторског текста, на савремени српски језик, било у поглављима књиге било у Каталогу живописа. Такође, упркос бројним и захвалним аналогним примерима, читалац повремено може осетити и недостатак илустрација уз текст, тј. фотографија и - или графичких прилога управо из саме Пустииње, можда понајвише у поглављу о архитектури цркве. Најзад, као што се и догађа у издаваштву, разумљиво је присуство неколиких лекторско-коректорских грешака и превида, али специфичну тежину има погрешно навођење презимена аутора једне старије публикације о Пустиињи: Живковић, уместо Живојиновић, у прегледу Библиографије.

Закључно, монографија о манастиру Пустиињи, проистекла из обимног, тешког и стрпљивог научно-истраживачког рада, јесте примерно и престижно издање, како по садржају тако и по ликовно-графичкој форми, тј. тех-

ничко-штампарској реализацији, којим су обухваћени и валоризовани, што ће рећи, потврђени квалитети овог споменика културе. Свакако, ова књига нас наводи на дубље поштовање и чување Пустинје, као једном од духовних и уметничких средишта ваљевског краја, односно као уваженом и надасве занимљивом споменику националног наслеђа. Уједно, монографија о Пустинји опомиње и условљава на сличне, континуиране подухвате у систематској заштити нашег културног фонда (црква Покрова Пресвете Богородице у Ваљеву, Црква-брвнара у Миличиници, Црква у Грачаници, Манастир Боговађа, археолошки локалитети, ...).